

תחומין יז (תשנ"ז), עמ' 370-382 arishvat@gmail.com
המאמר הופיע בצורה נרחבת בספר "להרים את הדגל- דגל ישראל והדיבור בעברית במקורות
היהדות", פרק ט"ו

תרגום וחיבור ספרי קודש בלע"ז

ראשי פרקים

- א. התגברות תופעת התרגומים בדורנו
- ב. הסתייגות גדולי ישראל
- ג. טעמי ההסתייגות
 1. טעויות ושיבושים
 2. צמצום "הרב-אנפיות" והכוונת הנסתרות
 3. תפישת הלומד
 4. חשש ללימוד תורה ע"י גויים
 5. חילול השם
 6. לימוד בלשון הקודש - אידיאל ומצוה
 7. הפן הלאומי
- ד. חיבור דברי תורה בשפה זרה
- ה. סיכום

א. התגברות תופעת התרגומים בדורנו

בחסדי השי"ת, זכינו בדורנו להתעוררות רחבה בנושא לימוד תורה. לאחר כמה דורות של חולשה בעקבות תנועות ההשכלה והריפורמה, השואה האיומה, ההתבוללות שכפו עלינו עריצים וממשלות קומוניסטיות, וההתבוללות מרצון, מתגלה בשנים האחרונות צמאון לשמוע דברי ה' גם אצל רבים בגולה שלא זכו להתחנך על ברכי תורת ישראל. התעוררות זו מחייבת יצירת ספרות חדשה שמתאימה לשפה, לרקע, לרמת ההשכלה ולתחומי ההתענינות של ציבור זה.

במשך הדורות נכתבו ונתרגמו ספרי קודש בלועזית בעיקר בתחום הפילוסופי¹ ועבור המון העם ונשים שהתקשו בשפה העברית או כלל לא הכירוה.² על כגון דא המליץ החסיד בספר פלא-יועץ (ערך לועז): "הן רבים עתה עם הארץ שאין מבינים בלה"ק, וכבר רבו ספרי הלועזים לעם לועז. ועוד כל ימי הארץ הרוצה לזכות את ישראל, ימלא ידו לכתוב סדרי תפלות וקצורי דינים ותוכחות מוסר השכל בלעז."

נראה שבעל פלא-יועץ דייק כשהגדיר מה ראוי להיכתב בלועזית ומה אינו ראוי.³ מאז ומתמיד היתה רתיעה מפני תרגום התנ"ך, תורה שבע"פ, ספרי ההלכה ומפרשיהם. אדרבה, לאחר שהלומד עבר את השלב הבסיסי בלימודו, הוא עבר ללמוד את ספרי הקודש במקורם בלה"ק. הר"ש קלוגר (שו"ת האלף לך שלמה יו"ד סי' רנח) מצביע על העובדה שהרמב"ם כתב רק את פירושו למשנה בערבית, ובכוונה נמנע מלתרגם את המשנה עצמה. אף על כתיבת פירוש זה בערבית - וכן: ספר המצוות - הצטער הרמב"ם, וכשבקשהו להעתיק את משנה-תורה שלו לערבית, השיב: "ואיני רוצה בשום פנים להוציא או לשון ערבי, כי נעימותיו יפסדו, ואני מבקש עתה להחזיר פרוש המשנה וסהמ"צ ללשון הקודש. וכל שכן אחזיר זה החיבור ללשון ערבי! אל תבקש זה כלל" (אגרות הרמב"ם, מהד' שילת, עמ' טט). באשר לסהמ"צ הוא עונה במקום אחר (שם עמ' רכג): "ונחמתי הרבה על שחברתי בלשון ערבי".

גם אם נכתבה ספרות קודש בלע"ז, כבר כתב הר"א הנקין זצ"ל: "דוקא באקראי, אבל ח"ו להחליף לשה"ק בלשון אחרת בקביעות ... ולבאר שזה רק באין ברירה, ולעורר על דבר לימוד העברית בגופו" (תשובות איברא נו, ב).

1 חכמי המזרח כתבו את ספריהם בלשון הערבית המדוברת במקומם, כגון: רב סעדיה גאון - אמונות ודעות, רבנו בחיי - חובות הלבבות, ר' יהודה הלוי - ספר הכוזרי, הרמב"ם - מורה נבוכים וכדו'.
2 כגון: מעם-לועז, צאנה-וראינה. בקטגוריה זו יש לכלול אולי גם את פירושי המשנה של רס"ג והרמב"ם.
3 מעין מה שפירט הר"מ פיינשטיין באגרות-משה יו"ד ח"ד סי' לח.

צורך הדור בתרגום ספרי קודש ללע"ז, בא לידי ביטוי בדרישתו של ה"ר יוסף שלום אלישיב להדפיס בראש תרגום הש"ס לאנגלית: "הואיל ואנו חיים בדור פרוץ לכל מיני תרגומים שונים של קלי הדעת הפושטים ידם בקדושת התלמוד ובתשבע"פ, לכן לדעתי אין לך עת לעשות לה' גדול מזה, ומצוה גדולה להמשיך במפעל זה." אולם ככל שמתרבים התרגומים, פוחת הצורך ללמוד את לשון הקודש ומתמעטת החשיבות בלימוד בשפה המקורית. אותה התנצלות הרשומה בראש תרגום הש"ס, שוב אין לה זכר במאות התרגומים שיצאו בשנים האחרונות. אדרבה, לפעמים אף מתפארים בהקדמת הספר שתרגומו נועד גם לתלמידי חכמים ולבני תורה שיותר "נוח" ו"קצר" להם ללמוד בשפת האם (ולא בשפת העם). רבים מחברים את ספריהם מלכתחילה בלע"ז, ואין פוצה פה להסתייג.

ב. הסתייגות גדולי ישראל

כבר ראינו לעיל את הסתייגותו של הרמב"ם עצמו משימושיו שלו בשפה הערבית. על היום בו תרגמו את התורה ליוונית אמרו חז"ל (סופרים א, ז): "והיה היום קשה לישראל כיום שנעשה העגל." במגילת תענית מובא שירד אז חושך לעולם למשך ל"ג ימים, ואותו יום - ח' בטבת - אף נקבע כתענית ציבור לדורות (טור או"ח סי' תקפ). התרגום שנעשה, נעשה עבור תלמי המלך, ונעשה רק משום אימת המלכות (עי' שו"ת שרידי-אש ח"ב סי' צב).

בשבת קטו, א מובא: "מעשה באבא חלפתא שהלך אצל רבן גמליאל בריבי לטבריא ומצאו שהיה יושב על שלחנו של ר' יוחנן בן ניזוף ובידו ספר איוב תרגום, והוא קורא בו. אמר לו: זכור אני ברבן גמליאל אבי אביך שהיה עומד על גבי מעלה בהר הבית, והביאו לפניו ספר איוב תרגום, ואמר לבנאי: שקעהו תחת הנדבך. אף הוא צוה עליו וגנזו."

דברים חמורים הובאו בברייתא בקדושין מט, א: "המתרגם פסוק כצורתו,⁴ הרי זה בדאי; והמוסיף עליו הרי זה מחרף ומגדף." באוצר הגאונים (חלק התשובות ס"ס רצו) ביאר: "מי יוכל לתרגם ספר אחד באיזה לשון שירצה ולומר: אלה דברי הנבואה בלא שינוי! וזה הוא הבידוי."

גדולי הפוסקים התנגדו לתרגום התנ"ך. כך בתשובת הגאונים, שהוזכרה לעיל, המתחילה במלים: "הוציא את דברנו אלה ופרשם והכרזו במ למען יודע לכל איך אמרנו ואי זו דרך אחזנו." בשו"ת מנחת-יצחק ח"ד סי' ל הביא שהנודע-ביהודה קרע קריעה כשמע שתרגמו התורה ללשון אשכנז. החתם-סופר יצא בספרו תורת-משה (פר' שמות) נגד תרגום התורה. ה"ר"ש קלוגר (האלף לך שלמה יו"ד סי' רנז) נשאל על אודות תרגומו של מנדלסון, והתנגד לכל תרגום תורה שבכתב ושבע"פ בלי קשר לזהותו של המתרגם. הרב ברוך עפשטיין מחבר תורה-תמימה הקדיש פרק שלם (פרק ב) בקונטרס שפה-לנאמנים (וורשא תרנ"ג) להתנגדותו להעתקת כתבי הקודש וספרי הגדולים ללע"ז. עוד האריכו בכך פוסקי דורנו: הרא"י וולדנברג בציץ-אליעזר ח"ד א, ב, ה"מ פיינשטיין באגרות-משה יו"ד ח"ד לח, ה, ה"ר"א הנקין בתשובות איברא נו, ב.

ההתנגדות היתה גם לתרגום תורה שבע"פ. החת"ס (לקוטי תשובות, לונדון תשכ"ה, בחלק המכתבים סי' לח) חזר בו מהסכמתו לתרגום הש"ס של ד"ר אפרים פינר בשנת תקצ"ה. "בוש אני על כי בעוונותי טחו עיני מראותי", הוא כותב, ומורה למעשה "שלא ידפיסו ולא יקנו הספרים ההמה ולא יקראו בהם כלל וכלל, ולהחרים את המתרגם אם לא יחזור בו." ואכן ד"ר פינר הפסיק לאחר הוצאת כרך אחד בלבד. ב"אגרות סופרים" סי' סו וסי' סט מובאות שתי אגרות, של ה"ר עקיבא אב"ד ברעסלא ושל נשיא דכולל אי"י מאמשטרדם, שביקשו מהחת"ס לחזור בו מהסכמתו לתרגום הש"ס לגרמנית. וראה עוד מנחת-יצחק, שם וח"ג צח, ז.

בשו"ת ערוגת-הבושם (או"ח סי' ריד) מובאת התנגדותו של ה"ר חיים מצאנו לתרגום של עין-יעקב, מדרשים וקל וחומר זוהר. התנגדות דומה מובעת בשו"ת תפארת-יוסף (לה"ר חנניה ליפא מייזלש, באגרת שנדפסה בסוף הספר), בשו"ת רב-פעלים (ח"א יו"ד סי' נו), מנחת-יצחק (שם) וציץ-אליעזר (שם). כך התנגדו גם לתרגום של ספרי הלכה ושו"ת - ראה קונטרס שפה-לנאמנים (שם, עמ' 19), אגרות-משה (שם, אותיות ה-ז, וביו"ד ח"ג סי' צא).

אכן, היו מגדולי הפוסקים שראו את הצורך בתרגום, והסכימו לו - מי בשפה רפה יותר ומי בשפה רפה פחות. כך כתב הרי"י ויינברג בשו"ת שרידי-אש הנ"ל, שבגמ' מגילה ט, ב הובא שאין איסור לתרגם את התורה, ושהספרים נכתבים בכל לשון. וכן בסוטה לה, ב איתא: "אמר לו ר"ש: לדברך היאך למדו אומות של אותו הזמן תורה?! הוא מביא את דברי התוס' שם (ד"ה כיצד) שכתבו את כל התורה בשבעים לשון. כבר הבאנו לעיל את דברי הרי"א הנקין שהיתר זה הוא רק באקראי, ורק כשאין יודעים לשון הקדש.

את הראיה מדברי התוס' בסוטה דוחה ה"מ פיינשטיין באגרות-משה. לדבריו, רק הביאור היה בשבעים לשון, אבל התורה עצמה נכתבה על האבנים רק בלשון הקודש. עוד הוסיף הרא"י קוק צ"ל

(אגרות ח"א עמ' קג), שהיתה זו מצות הקב"ה לבאר את התורה לכל **אומות העולם** רק משום שבאותה שעה, בעקבות מעמד הר סיני, התרוממו זמנית למדרגה שראוי להם שיבינו את תורת ה'. אך תרגום זה לא נועד לעם ישראל. הר"י אייבשיץ (יערות-דבש דרוש ב) דחה את ההוכחה מהתרגום לע' שפות בימי משה, שכן בימיהם "עדיין ידעו פירוש התורה על בוריה, משא"כ בימי תלמי, שכבר בעו"ה גברה שיכחה ועלו פירושים שונים בתורה ובמקרא, ולזה היה קשה להם להעתיקה, לבל יהיה בו ח"ו דבר כוזב מנגד לאמת, וזהו שהיה חושך ג' ימים."

אין להביא ראייה מתרגום התורה לערבית ע"י רס"ג. יתכן שהוא עשה זאת כדי להשיב לקראים, והיה זה צורך השעה. יתכן שמאותה סיבה נתקבל תרגומו של רש"ר הירש ללא עוררים, כיון שנעשה כדי לסתום את פיותיהם של הריפורמים.

ג. טעמי ההסתייגויות

1. טעויות ושיבושים

פוסקים רבים חששו מטעויות ומאי-דיוק, גם אם המתרגם הינו תלמיד חכם וירא שמיים ביותר.⁵ כותב הר"מ פיינשטיין (שם, אות ה): "צריך לידע אחריות המתרגם שבטעות קטן שייך להכשיל בטעות (את) הלומדים מהעתקה אל שפה אחרת. ועיין בהקדמות המעתיקים פירוש משניות של הרמב"ם, אך שיראו מלהעתיק פירושו שנתב בערבית ללה"ק שהיה נחוץ מאד. וכל שכן שיש להמתרגמים מעברית לשפת אנגלית שיש לחוש לטעותים, שבשביל זה יש למנוע מזה ... ואחר כל זה הייתי מיעץ שלא לעסוק בתרגומים", אפילו אם המתרגם הוא "תלמיד חכם שבקי טובא."

לעומת זאת כתב בחזון-איש (יו"ד קסז, יב): "כתב הר"ן בשם הרמב"ן (בריש פ' כל כתבי) דדוקא תרגום אונקלוס וכיו"ב הותר לנו משום עת לעשות, אבל לא שאר תרגומים, **דהפרו תורתך איכא, עת לעשות ליכא**. והר"ן תמה, דכל חכם שתרגם יש בו משום עת לעשות. ונראה דאין בזה מחלוקת ... אם עשה **גאון** תרגום כיו"ב **ואנו צריכים לתורתו**, ודאי מותר. והרמב"ן בהעתיקות הדיוטות איירי שבקיאים, רק בלשונות. ולא קשיא קושיית הר"ן."

לא ברור בדברי החזו"א אם להיתר התרגום זקוקים לשני התנאים - גם 'גאון', וגם "אנו צריכים לתורתו" - או די בקיומו של תנאי אחד בלבד, למשל: דור שצריכים תרגום, ואין בו גאון. עכ"פ יש מקום לחששו של הר"ש קלוגר (האלף לך שלמה יו"ד ס"ס רנח): "אנו, יתמי דיתמי, איך נעזו להעתיק לשנות לשונם מלשון הקודש לחול." אין כאן ענווה בלבד, אלא כמו שכתב הר"א הנקין: "אי אפשר כלל לנו ליתן העתק מדוייק ונכון בלשון אחרת. והרי בלה"ק גופא יש מילים הרבה נרדפים, שמשמעותן אחת לכאורה, ואם יחליף אחת בחברתה אינו יוצא. כ"ש ההעתק בלשון אחרת." בציף-אליעזר (שם אות ב) ניסח זאת במלים: "רחוק הדבר ... שימצא מי שהוא, ובפרט בזמננו, אשר יוכל להיות מוכשר ובקי לתרגום תרגום מדוייק."

אי דיוק נובע מכל מעבר משפה לשפה. כל שפה משקפת תרבות של אומה והשקפתה.⁶ בכל שפה קיימות מלים ומושגים שאי אפשר לתרגמן במדוייק. אם בפרשנות רבות הן המלים שהמפרשים אומרים עליהם "איני יודע", הרי שבדאי המתרגמים נלאו מלתרגמן. מסיבה זו לא ניתן לתרגם את הגט, אע"פ שהוא מכיל בס"ה י"ב שורות (רמ"א אה"ע כז, א). אפילו במקום עיגון לא הכשירו גט כזה, וכמוש"כ בערוך-השלחן (קכו, ה): "ולא מצד הדין, אלא דאנו סהדי דכמעט אין ביכולת להעתיק לשון הגט שתקנו חז"ל ללשונות אחרים בלי שיבושים." משום כך אין אנו קוראים את המגילה אלא בלה"ק, שהרי איננו יודעים לתרגם את "האחשתרנים בני הרמכים" (משנה-ברורה תרצ, לז). לדעת הר"ש קלוגר (האלף לך שלמה ס"י רנח) מסיבה זו עלול הלומד בתרגום שלא לקיים את מצות תלמוד תורה. בדומה לזה כתב הר"י אייבשיץ ביערות-דבש דרוש ב.

הדברים נכונים לא רק במעבר מעברית לשפה אחרת, אלא אף משפה אחרת לעברית. משום כך כתב הרא"י וולדנברג (ציף-אליעזר, שם) שאין לתרגם ספר דניאל לעברית.

לא רק שיבושים יש במעבר משפה לשפה, אלא אף תוספות שאינן רצויות. משום כך בגמ' בקידושין סמכו את האימרה "המתרגם כצורתו הוא בדאי" לאימרה "והמוסיף עליו הרי זה מחרף ומגדף". משום כך דרש הר"מ פיינשטיין (שם אות ו') ש"יזהר שיתרגם כל מה שכתבו בלא שום שינוי ויותר פירוש מכפי מה שכתבו." לפעמים יש צורך להוסיף ולברר דבר, ואז יש לדעת הרב פיינשטיין לציין: "כך נראה לי

5 ע"י באגרות-סופרים עמ' 76, ציף אליעזר שם, שו"ת ערוגת-הבושם שם, שפה-לנאמנים שם, תשובות-איברא שם, אגרות-משה שם, ועוד.

6 ראה מש"כ הרא"ה קוק זצ"ל באגרות-ישראל פ"ז: "כל לשון נובע מהשקפה מיוחדת על המציאות ... כשם שהאידיאה הנפשית האישית מתגלה בצורת הגויה בחיטובה וצביונותיה הפרטיים, כן מתגלה האידיאה הכללית של האומה דוקא בכל פרטי אוצרותיה, באמונתה, בחכמתה, בשפתה, בארצה, בתקותה, ובכל מנהגיה, ואלה בעצמם הינם הגורמים היותר גדולים לתן לה אומץ וחיים, כל מה שהם מתחבבים ונעשים יותר מורגלים בחפץ לב בדרכי החיים."

הפירוש, או: "כן הוא פירושו לפי מה ששמע לי בכוונתי", או: "נראה לי בדעת...". כעין זה כתב הרשב"ד לגבי אמירת קריאת שמע בלע"ז (הל' ק"ש ב, ל): "כל הלשונות פירוש הן". היה מי שהציע להימנע מכינוי תרגום בשם 'תרגום', משום שזוהי מחוייבות לטכסט המקורי, ולכנות כל תרגום בשם 'פירוש'. אבל אגן סהדי שצבור הקוראים מתייחס לכל תרגום כאל מקור מדויק. מכל האמור עולה שגם אם לימוד מתוך תרגום הוא "נוח" או "קצר" יותר, ספק אם יש ב"נוחיות" טענה מספקת להצדיק סיכון וודאי לאמת.

2. צמצום "הרב-אנפיות" והכוונות הנסתרות

אפילו אם ניתן היה למנוע טעויות בתרגום ולהישמר מפני תוספות וגרעונות, הרי תרגום אינו מסוגל להביא את כל שבעים הפנים אשר לתורה. מגבלה זאת מאפשרת ראייה חלקית ביותר, ודומה שלכך נתכוונו בתשובת הגאונים (אוצה"ג שם): "להעתיק מלשון ללשון את התורה, זולתי תרגומא דילן שנשמע מן הנביאים, ולאמר 'זה העתקת התורה' - לא נכון, כי אין לנו דרך אחת שאין לזוז ממנה". בשנת תרע"ג יצאה אגודת הרבנים של אמריקה במחאה נגד מגמה לתרגום התנ"ך לאנגלית. התנגדותם היתה לא רק בגלל שהיו אנשים רפורמים בועדת המתרגמים, אלא גם משום שלא ייתכן להכריע בין כל הפירושים ולתרגם בצורה מוחלטת (עיי' אוצר-ישראל, ערך תרגום). דברים אלו נכונים לא רק לגבי תרגום התנ"ך, אלא גם לגבי ספרות חז"ל. כך כתב ה"ר שלמה קלוגר בהאלף לך שלמה (שם):

הנה התנאים לפי גדלם ורוחב לבבם שנו משנתם בלשון קצר והוא מעט הכמות ורב האיכות, סובל הרבה פירושים, כנראה מלשון רש"י ופירוש המשניות לרבי ושאר קדמונים אשר פירשו כל חד כפי דעתו. ואיזה פירוש אמת, זה אינו גלוי רק לאבינו שבשמים. ואנו חיישינן לכל הפירושים ... כמעט רוב משניות אין לנו פירוש שנדע האמת כוונתו ולפעמים סובלת משנה אחת כמה כוונות יחד.

אותה סיבה כתב החתם-סופר (תורת-משה פר' שמות): "כי בהיות התורה כתובה בלשונה שנאמרה מפי הקב"ה למרע"ה, הרי היא כפטיש יפוצץ סלע וכל פסוק סובל כמה פירושים שונים ... משא"כ בהעתק התורה ללשון לע"ז א"א כי אם לבחור ע"כ כוונה פשוטה אי' ולכתבו באותו לשון כי אין לשונות העמים סובלים ככה, ואין מאתנו יודע עד מה לכתוב בחכמה ובינה כמו שנכתבה." במקום אחר (ליקוטי תשובות חת"ס, לונדון, תשכ"ה, סי' לח בחלק המכתבים) התנגד לתרגום הש"ס לגרמנית מאותו טעם: "איך אפשר לעמוד על תוכן ופירוש וכוונת כל דבר, הלא כמה פעמים על דברת רש"י המבאר נחלקו גאוני עולם בכוונתו, וכמה דיות נשתפכו וכמה ניירות וגוילים מלאים על דבור אי'".

ה"ר יונתן אייבשיץ (יערות דבש, דרשה ב) התנגד אף הוא לתרגום מאותו טעם. לדבריו, כבר בפסוק הראשון בתורה יש פירושים שונים - אם פירושו: בראשון ברא ה' את השמים, או פירושו: קודם שברא שמים וארץ היה תוהו ובוהו. "ואם כן, איך אפשר להעתיקו על נכון?"

במיוחד סובלים תרגומי הדרשות. כך במקרא עצמו, כגון: "על כן קרא את שמה חוה כי היתה אם כל חי", "ויקראו שם המקום עשק כי התעשקו עמו" וכדו'. כך גם בדרשות חז"ל באגדה, כגון: "ויקראו לפניו אברך" - אב בחכמה ורך בשנים (ב"ב ד, א), "דמשק אליעזר" - דולה ומשקה (יומא כח, ב). וכן בדרשות חז"ל במדרשי הלכה, שרובם אינם מובנים אלא בלה"ק. איך ניתן להבין את הריבוי המחייב כיבוד אח מהמילית "את" שבפסוק "כבד את אביך ואת אמך"⁷.

בשו"ת רב-פעלים (ח"א יו"ד סי' נו) מובא מכתבו של ה"ר חנניא ליפא מייזלש, בעל שו"ת תפארת-יוסף, שהתנגד לתרגום עין-יעקב ואגדות חז"ל ללשון אשכנז בדומה לאיסור תרגום הזוהר:

הלא נודע כי רוב דברי אגדה אסור לפרשם כפשוטן... וכמ"ש הרשב"א בחדושי ברכות בזה"ל: דע שיש לחכמים דברים נטועים ונרמזים במדרשות ואגדות חתומים ... ומקצתם יש בהם נגלה ונסתר כפירות ועלין ... יש מן האגדות שאין לפרשו כפשוטו בשום אופן ... ואיך יתרגם דברים כאלה ללשון אחר, דנראה שהוא חושב אלו הן אמיתות הדברים, דאל"כ למה הוא מתרגם אותם!?

מחמת זאת לא רק שנאסר לתרגם, אלא אף נאסר לקנות את תרגומי עין-יעקב והזוהר. **יראת שמים אינה פותרת את הבעייה**, כיון שבעיית הצמצום הינה מהותית.

בשו"ת ערוגת-הבושם (או"ח סי' ריב) לאחר צטטו את דברי הצ"ח על האורות הגדולים הצפונים באגדות חז"ל, הוא מוסיף: "כל זה לא שייך כי אם הלומד דברי אגדה כמות שהן בלשון הקודש ... לא כן

7 כתובות קג, א. ועיי' בקונטי' שפה-לנאמנים עמ' 16-20. הדרשות הן כה עמומות בתרגומם, עד שהאדמו"ר מסטמר (ויזאל-משה, מאמר לה"ק סי' מח), שכה מתנגד לכל לימוד עיוני ע"י נשים, מתיר להן ללמוד צאינה-וראינה ומנורת-המאור בלע"ז דווקא - "ודאי שהקורא בספרים הנ"ל בלשון אשכנז אינו מבין שום דרשה".

אם יפשיטום בגדי לה"ק והלבש אותם מחלצות לשון זרה באופן שאי אפשר להעמיס בהם כי אם המובן הפשוט."

3. תפישת הלומד

יש המסתייגים מתרגומי ספרי הקודש שציינו שהתרגום מאפשר גישה פתוחה לכל הרוצה ללמוד כל דבר, גם אם הדברים עמוקים ומסובכים. תרגום עלול להטעות את הציבור הרחב בכלל ואת הלומד המתחיל בפרט. כל זמן שהספרים נלמדים במקור, הלומד רק יגיע ללמוד כל ספר וספר בהתאם להתקדמותו. רק לאחר שנים של הקדמות נחוצות יכול הוא לגשת לספרים עמוקים יותר שהלימוד מהם עלול להביא לידי טעות. משום כך עודד הר"מ פיינשטיין (אג"מ שם, אות ז) הוצאת ספר קיצורי הלכות נחוצות בשפה האנגלית, המיועד לרוצים להתקרב לשמירת דיני התורה, אע"פ שהקפיד שלא יתרגמו את טעמי ההלכות, "דאם יכתבו טעם ולא יבין איש הפשוט - לא יעשה כפי הדין אלא לפי דעתו." "אכן, אין הוא החלטי בענין זה, כיון ש"אולי התועלת גדולה מן החשש, ולכן אין למחות בזה."

במקום אחר (אג"מ יו"ד ח"ג סי' צא) אוסר הרב פיינשטיין לתרגם את תשובותיו לאנגלית, כי "פשוט שהוא חסרון גדול ליתן הפסקים לאינשי דעלמא שאינם ת"ח, שיבואו לדמות מלתא למלתא. ולכן אני מוחה בכל תוקף שיש למחות."

החסיד ר' אליעזר פאפו מרחיק לכת בספרו פלא-יועץ (ערך אסיפה) ומזהיר את הלומדים מספרי קיצורי הלכות בלע"ז: "לא יסמכו על ספרי הלועזים להקל באין שאלת חכם". הוא מביא שבכוונתו לכתוב ספר כזה, "אך לא אכתוב אלא מה הוא אסור ולא אזכיר את המותר (!) למען לא תצא תקלה כזו."

הדברים אינם אמורים רק בהלכות למעשה, אלא גם בדברי אגדה. בטעם זה השתמשו כותבי האגרות לחתם-סופר⁸ כמובא באגרות-סופרים סי' ט: "דבר שאין לו שחר הוא ליישב דברי אגדה שיכנסו בלב מי שלא קדמה לו אמונה." כל שכן בזוהר ובחכמת הנסתר שניתנו ללימוד, אף בלשונם המקורית, רק למי שכבר מילא כרסו גפ"ת ופוסקים. דברי בעל שו"ת רב-פעלים שהובאו בסעיף הקודם מכוונים גם לטעם זה.

החששות העיקריות להבנה מוטעית של הלועז המתחיל בלימודו בתחום האגדה והנסתר הם:

- א. הגשמת הבורא.
- ב. הוצאת דברים מהקשרם.
- ג. לעג על דברי חז"ל הנראים כמוזרים או מוגזמים.
- ד. סתירות למדע המודרני.
- ה. לעג לנושאי הדיון של רבותינו באגדה ובהלכה.

לדאבונו, החששות ללעג ולחילול השם, המגיעים עד לרדיפת הדת והרבנים, רלוונטיים אפילו בקרב העם היהודי (מעצר ומאסר רבנים בשל מאמרים תורניים שכתבו, העמדת דברי חז"ל לחוכא ולאטיטולוא בפי בדרינים וכדו').

הרב י"י וייס מעלה את הבעייה במלא חריפותה בשו"ת מנחת-יצחק ח"ג צח, ז. הוא מביא את דברי החתם-סופר (תורת-משה פ"י שמות) המבאר שהחושך ששרר עקב תרגום המקרא בציוויו של תלמי התבטא באפיקורסות שהחלה לצוץ עם טעימת טעם פשוטו של מקרא. לדברי הרב וייס ממשיכה אפיקורסות זו לשלוט. ראוי לציין שגדולי ישראל ניסו להשיב מלחמה שיערה ביישבם דברי חז"ל ע"פ פשוטו של מקרא - כגון: רש"ר הירש, המלבי"ם והנצי"ב.⁹

מבקרי המקרא הצליחו לשכנע בדרכם במיוחד את אלו שאינם מתמצאים במקרא בעברית וכל ידיעתם היא מהתרגומים. הפתרון האמיתי אינו להציג "תרגום דתי" לחילופין, כי הוא נתפס ע"י ההמון "כמגמת" לכיוון השני. הפתרון נעוץ בחזרה ללימוד מהמקורות בעברית, מתוך הסתייעות בפרשנים שהזכרנו.

4. חשש ללימוד תורה ע"י גויים

מוסכם שבמקורותינו נאסר ללמד תורה לגויים. הדבר מפורש בגמרא (חגיגה יג, א) ללא חולק. הוא הובא להלכה, למשל בשלטי-גבורים פ"ק דע"ז בשם הריא"ז, שאסור ללמדם אף תורה שבכתב. איסור לימוד תורה שבע"פ מובא בפי רגמ"ה על ב"ב כא, ב, שטמ"ק כתובות כא, ב, שו"ת משיב-דבר ח"ב סי' עז, תפארת-ישראל זבחים יד, ד ועוד.¹⁰ האיסור נלמד מן הפסוק "לא עשה כן לכל גוי ומשפטים בל ידעום"

8. ראה לעיל בפרק ב.

9. הוסף לכך בדורנו את סדרת "דעת מקרא" שבהוצאת מוסד הרב קוק.

10. עיי מנחת-חינוך רלבג, שדן בהשמטת דין זה ע"י פוסקים רבים, למרות שאין חולק על כך בגמ'. הוא מציע שאיסור זה כלול בלפני-עיוור. אחד שמתיר הוא בעל שו"ת באר-שבע (באר מים חיים סי' יד), הסובר שמן הדין מותר, אך שומר נפשו יתרחק מזה.

(תהלים קמז, כ). נחלקו רבותינו אם איסור זה כולל תרגום של ספרי קודש, או שמא נאסר רק ללמד ממש. באגרות-סופרים (סי' טו) מובא שדין תרגום כדין לימוד. הרב פנחס טייץ, ראש ישיבה בליקווד בארה"ב, דן בירחון מוריה (כסלו תשמ"ה, עמ' סב) על שיעורי גמרא באנגלית ברדיו באזור ניו-יורק. הוא הכריע להקל משום שעשה של לימוד תורה לרבים דוחה לא תעשה. אפשר שגם בנידון דידן, תרגום ספרי קודש, ניתן להתיר מאותה סיבה. עכ"פ חייבים לציין שזהו איסור שהותר, וצריך למעט באיסור עד כמה שאפשר - ללמד בלשון הקודש, או כהצעת הרב טייץ: באידיש.

בשו"ת מנחת-יצחק (ח"ג צח, ז) מובא ע"פ תשובות מהרי"א (או"ח סי' ד) שתרגום חמור הוא מלימוד, שכן עלול הוא לתת פתחון פה לנכרים לומר שישראל הם. ע"פ הירושלמי בפאה פ"ב ה"ד וחתחומא כי-תשא לד, צפה הקב"ה שעתידה תורה לתרגם יונית, והאומות יאמרו שהם ישראל. אולם כיון שישאלו על תשבע"פ ולא ידעו להשיב, ממילא יהיו נחשבים לזרים.

לעומת זאת, כתב הר"מ פיינשטיין באגרות-משה (שם אות י') שאע"פ שאסור ללמד גויים מספרים, אינו מחוייב להמנע מלתרגם מטעם זה, "כיון שכוונתו לישראל, והם ודאי יהיו קונים, והעכו"ם (שיקנו וילמדו) הוא רק חשש קטן." הוא מוכיח זאת מכך שרס"ג, הרמב"ם ואחרים לא חששו לזה. גם הרי"י ויינברג (שרידי אש ח"ג סי' צב) לא חשש לכך, כיון שבזמננו יש די תרגומים ללשונות זרות ויש די מלומדים נכרים שיודעים לקרא תנ"ך ותלמוד בלא תרגום. הוא מוסיף, שאילו היינו אוסרים, "היה לנו לאסור גם לכתוב ספרים בעברית, שהרי כמה וכמה נכרים לומדים שפת עברית ומצליחים בה." סברתו זו האחרונה תמוהה במידת מה - וכי יעלה על הדעת למנוע ספרי לימוד מישראל בשל החשש הזה!?

החששות הקודמים נבעו מחמת האיסור ההלכתי לאפשר לגוי ללמוד תורה. היו דורות שהחששות היו מפני **תוצאות** של לימוד כזה. החת"ס רמז לכך בלקוטי תשובות (מכתבים סי' לח): "לא רציתי לפרש ולבאר, הלא כבר קדמוני רבתי ועוררוני על כל פרטי דברים אשר יש לחוש." הדברים אשר להם יש לחוש מובנים מתוך אגרת שנשלחה אליו 11 יום לפני תאריך כתיבתה של תשובתו (כא בטבת תקצה, באגרת-סופרים סי' ט), והם:

- א. מיעוט כבוד חז"ל - שילעגו על עצם הדיונים כגון "ביצה שנולדה ביו"ט", נושאי אישות, נדה, וכדו'.
- ב. גירושים מארצם (ואולי אף יותר גרוע מאלה) - בגלל הלכות יין נסך, סתם יינם, בעילת גויה וכדו'.
- ג. אם התרגום יצליח וירשים את הגוים, זה יעורר קנאת ושנאת הכומרים, שיאמרו שהיהודים באים להדיח את הגוים מאמונתם.
- ד. כל הנ"ל עלול לגרום שיאסרו על היהודים את לימוד הש"ס בארצם.

בשו"ת רב-פעלים הובע עוד חשש, שהמוסלמים המקפידים על נושא הגשמת הבורא יחרפו ויגדפו אותנו על דברים שהם רואים בהם שמץ של גשמות הבורא, "ועוד יסתעף מזה כמה סעפים לרעה, בר מינן, אשר לא נוכל לפרשם פה".

על אף שהיינו רוצים להאמין שעידן רדיפת דתנו נגמרה, והעולם הליברלי של היום לא יסבול כפייה, באה המציאות הקיימת אף בתוך תוכנו, במדינת ישראל, ותופחת על פנינו. דווקא ממניעים ליברליים, שיונייים ומודרניים ייתכן שתתעורר שגאה לתורת ישראל ולהידות רבנית.

הפתרון איננו בזיוף המקורות, כשם שעשו חכמי ישראל לתלמי בזמנו, ראשית: כל זיוף נדון בימינו לגילוי במוקדם או במאוחר. שנית: כבר נאסר זיופה של התורה אף לצרכים של פיקוח נפש - עי' ים של שלמה ב"ק פ"ד סי' ט.¹¹

5. חילול השם

הרב אברהם לעווזאהן (ספר מקורי מנהגים סי"ד) קבל לפני 150 שנה על החולשה בלימוד לשון הקדש בחינוך היהודי - "ואין לך חילול ה' גדול מזה, כי הנוצרים עיניהם פקוחות לראות יקר תפארת השפה העברית ולא יתבוששו ללמוד וללמד אותה בבתי וועד חכמיהם, והעברים עוורים וייראו מגשת אליה לבל תהי להם לאבן נגף, ולא יידעו כי לא אותה מאסו כי אם את עצמם." גם היום הלימוד במקור העברי נחשב כמכובד בין החוקרים הנוכרים, ולדאבונו רבים מהחרדים לדבר ה' אינם עוסקים בלימוד השפה, ואף בזים ללימוד זה (ראה עוד להלן בסעיף 7 בשם היעב"ץ).

אותו חשש קיים כאשר מתרגמים דברי תורה ללע"ז. עלולים להימצא גויים שיהיו בקיאים בתחומי חכמת ישראל יותר מאשר רבים משלומי אמוני ישראל, וכדי בזיון וקצף.

6. לימוד בלשון הקודש - אידיאל ומצוה

עד כאן עסקנו בהתנגדות לתרגומים מבחינת "סור מרע", כלומר הבעייתיות שבתרגום ובלימוד בלע"ז. אולם יש לעצם הלימוד בשפה העברית יתרון שאינו תועלת, אלא עצם הלימוד עצמו הינו מצוה.

11 וראה עוד תחומין ט עמ' 43.

אפילו הרמב"ם, שחיבר כמה מספריו בערבית, הכיר בעדיפות הלימוד בעברית - "מי יתנני כירחי קדם לעשות שאלתכם בזה הספר ובשאר הספרים שחברתי בלשון קדר אשר הקדיר שמה, כי עם אהליהם שכנתי. ושמחה גדולה היה לי בזה להוציא יקר מזולל ולהשיב האבדה לבעליה" (אגרות הרמב"ם מהד' שילת עמ' תקנת). אם להוציא יקר מזולל הוא ההעברה משפת לע"ז לשפה העברית, והדבר נחשב כהשבת אבדה לבעליה, הרי שהוצאה מכלל העברית עלולה להיחשב כמעשה אבדה בידיים.¹²

הלימוד בשפה העברית, ואפילו כל דיבור בה, הרי הוא מצוה לכשעצמה. כתבתי על כך במקום אחר,¹³ וכאן אוסיף שיש בכך גם אידיאל. מספרים שבשנת תר"נ היתה התעוררות, ביוזמתו של רבי ישראל מסלנט, לתרגם את הש"ס לעברית צחה ונעימה. התנגדותם של רבני רוסיה לענין באה כנראה משום חלק מהסיבות שנמנו לעיל.¹⁴ חשיבות ללימוד בלה"ק ראה הגר"א אפילו בלימוד חכמות העולם, ומשום כך רצה שיעתיקו מטובי ספרי המדע והחכמה של העמים ללה"ק.¹⁵

על הצורך בלימוד במקורות העבריים, כיון שעל לימוד כזה שורה רוח של קדושה, עמד הרי"א הנקין בתשובות איברא, שם. אפילו שיחת חולין יש בה קדושה אם היא מתנהלת בלשון הקדש,¹⁶ במעשה התרגום מורידים את כתבי הקודש מקדושתם, וכמו שפסק הרמב"ם בהל' אבות הטומאות ט, ז. מכאן התנגדותו החריפה של הרא"י וולדנברג בציף-אלעזר ח"י"ד א, א - "ולא משנה מה שבלאו הכי זה לא בגלילה. דסוף סוף זאת היא ירידה נוספת מהקדושה."

7. הפן הלאומי

אי אפשר להמלט מהקשר ההסטורי לאורך כל שלושת הגלויות בין עזיבת לשון הקודש לבין הזנחת הצד הלאומי של עמנו, והעדפת התערבות והזדהות עם אזרחי עם זר. כך כתב הרי"א הנקין בתשובות איברא שם, לגבי תופעה זו באמריקה:

ובמדינות שכל שיחם ושיגם הם בלשון העם שיושבים בתוכו, לרוב ריח קרירות לישראל נודף מהם. כי השיויון מוליד אהבה, וכיון שהם משתוים בלשונם לאזרחי העם תקנן אהבה בלבם להאזרחים, ולעומתם, חסרון אהבה למובדלים מהם בלשונם.

בגלותנו הראשונה, גלות מצרים, זכינו לגאולה בזכות שאבותינו "לא שינו את לשונם" (ויקרא רבא לב). גלותנו השניה סבלה מבנים שמתוכם "חצי מדבר אשדודית ואינם מכירים לדבר יהודית וכלשון עם ועם" (נחמיה יג, כד). בגלות השלישית רצו חז"ל למנוע התבוללות ע"י י"ח הגזרות שגזרו "בו ביום" וביניהן (לפי גרסת הירושלמי, שבת פ"א ה"ד): "גזרו על פיתן ועל גבינתן, ועל יינן... ועל לשונן" - פירש בקרבן העדה: "שלא ירגיל אדם עצמו ובניו לדבר בלשון עכו"ם". ועי' בשו"ת חתם-סופר (אה"ע סי' יא) שחושש לדברי הירושלמי הללו למעשה. עצם השימוש של רבותינו ז"ל בראשי תיבות לע"ז, שפיענוחם "לשון עם זר", ולא במלה "לעז" (כבתהלים קיד, א "מעם לועז"), מעיד על רצונם להדגיש ששפה זרה כרוכה בעם זר.

קשר זה בין השפה לבין הלאום הובע ע"י ה"ר עקיבא איגר בס' אלה דברי הברית:

ואם קצתם אינם מבינים לשון הקודש ולא הרגילו בניהם בה, זה בעצמו רע ומר מאוד לבזות לשוננו הטהורה והיפה, להשליך אותה אחר גוים, אשר לא ילמדו אותה לבניהם. וחרפה היא לנו בין העמים, כי כל אומה ואומה מדברת בלשון עמה ואוהבת לשונה, ואנחנו נעזוב לשוננו הקודש!! מלמדים בניהם לשון צרפת, לאטיין ודומה ועוזבים לשון הקודש. אהה! וכי זה חכמתם ובינתם לעיני העמים!!

וכך כתב ה"ר יעקב עמדין (סדור בית יעקב, מהד' לעמברג עמ' שיד, ד):

לא די שאין אחד מאלף מכיר לה"ק, לשוננו הטבעי, על בוריו כדי לירד לעומק הבנת הדברים שלומד ... על זה תאבל ארץ מאין מנחם ... כי ראיתי שמה ושערורה בעם, לא זו שאינם רודפים להכיר לשונם האמיתי לה"ק, אשר בלעדו לא ירים איש את ידו אף בתכמי האומות לא יקרא חכם בשלימות אם לא יהיה נשלם בדיעתו ומפזרים על זה ממון וזמן רב, עם שאינו מההכרח ללמודם העיקרי. משא"כ אנו שהוא הכרחי לנו.

צויין הדבר ע"י מהר"ם שיי"ק בשו"ת שלו (יו"ד סי' קסט): "ועכשו שהוקל כובד הגלות ואין הישראלים מבוזים בין האומות, הם משנים שמם ולשונם כדי לדמות עצמם לאוה"ע."

12 ראה על כך: אגרות-משה יו"ד ח"ד לח, שפשוט לו שיותר חמור לתרגם מלה"ק ללע"ז מאשר להיפך.

13 טללי-אורות, שנתון מכללת אורות-ישראל, ח"ב עמ' 87-101. וראה במיוחד ספרי עה"פ "לדבר בס", פיהמ"ש לרמב"ם אבות א, טז, בהגר"א יו"ד רמח"ל, אגרות-משה אה"ע ח"ג סי' לה ובקונטרס שפה-לנאמנים.

14 פרטים ראה במאמר "הדיבור העברי", לר' יונה דב בלומברג - יפו, תרע"ד, עמ' ד.

15 ראה: עליות אליהו, מעלות הסולם עמ' יג, מובא בחוברת של הרי"ד בלומברג הני"ל בהערה הקודמת.

16 ראה מאמרי הני"ל, וכן: רמ"א או"ח שז, טז, מג"א ופמ"ג שם ורמ"א יו"ד רלז, ו.

לעומת זאת, חיבוב לשון הקודש ולימודה ביטא תמיד נאמנות, קשר ותקוה לחזור לארץ ישראל ולחיים לאומיים ישראלים. "לשון הקודש הוא עץ חיים, ממקום קודש יבוא, והוא הלשון המיוחד לארץ ישראל, לשון קודש ארץ הקדש" (הר"י אייבשיץ, יערות דבש דרוש א). וכ"כ השל"ה (שבת דף רה): "מעלת לשה"ק כמעלת ארץ ישראל ... וא"י במעלתה היא סוד לה"ק. וכן החתם-סופר בדרשותיו (תורת משה, פ' נשא): "ארץ ישראל, שהיא תחת הקב"ה בלי אמצעות שר, מהראוי שהעם היושבים בה ידברו בלה"ק שהקב"ה משתמש בה."¹⁷ ולא בא הדבר לגרוע מחובתם של היהודים הגרים בחוץ לארץ, וכמו שנזכר בדברי שצוטטו קודם לכן. ועוד מתשובת זכר-יהוסף (סי' יט) על לשון הקדש "אשר היתה שפת אבותנו על אדמתנו, והקדומה לכל הלשונות, אשר אך זאת שארית מחמדנו מימי קדם אשר בהם יצטיין הלאום להכיר כי בלאומים יתחשב."

וכך נמשכים הדברים באשר לקשר שבין העם, ארצו ולשונו עד לדורנו. ז"ל הר"י"א הנקין בתשובות איברא: "רצה הקב"ה לזכותנו בדי' גדרים וסייגים, שיהיו ערובה לשמירת התורה, והם: הארץ והשפה, הגזע והממשלה ... ובעוה"ר שנפרצו בהכרח הגדרים האלה בהרבה פרצות צריכים אנו שמירה מעולה על תורת ה' וגם להציל חלקי הגדרים שנשארו אצלנו."

התנועה הריפורמית, ברצותה להתבולל בעמים ולאבד את הפן הלאומי המיוחד לעם ישראל, שאפה להשכיח את הצדדים הלאומיים של היהדות, ובין השאר שינו את לשון התפילה משפתנו הלאומית, כדברי בעל משנה-ברורה (קא,ג): "ועבירה גוררת עבירה, שדלגו הברכה של קבוץ גלויות וברכה ולירושלים עירך. וכשם שרוצים להשכיח זכרון ירושלים, כן רוצים להשכיח לשון הקודש מישראל, פן יגאלו בזכות שלא שינו את לשונם - הקב"ה ישמרנו מדעות אפיקורסות כאלו."

ד. חיבור דברי תורה בשפה זרה

מלבד תופעת תרגומי ספרי הקודש שהולכת ומתרחבת, קיימת היום תופעה נוספת של חיבור ספרים מלכתחילה בשפה זרה, במיוחד באנגלית. כל זה למרות שהתקבל במשך הדורות לחבר ספרים דווקא בלשון הקדש (הר"י"א הנקין, פרושי איברא ב,ח) שהיא שפה השווה לכל העדות ולכל הדורות לנצח נצחים.

זוהי אחת הסיבות שבגללה התנגדו גדולי ישראל לניהול תפילה בלע"ז. אמנם יש יתרונות לתפילה בשפת האם, אבל רק ע"י תפילה בלשון הקודש יתאפשר גם ליהודים מגלויות אחרות להצטרף לתפילה - "לא יהיה באפשרי להתפלל עם הצבור איש ממדינה אחת אם בוא יבוא במדינה אחרת" (תשובה מאהבה ח"ב סי' קא). באותה מידה חיבור בשפת לע"ז מונע את הטוב שבאותו חיבור משאר גלויות ישראל. למשל, כמה דורות הפסידו את פרושו המאלף של הרש"ר הירש על התורה עד שתרגמוהו לעברית! בכך לא נמנע רק לימוד תורה מרבים, אלא גם ביקורת היכולה להינתן מכל עבר, מכל עדה ומכל גלות, נמנעת מעת שמחברים חיבור בשפה זרה, ונמצאת האמת נפגמת.

ה. סיכום

נכתבו והובאו במאמר זה דברים חריפים כנגד הנמנעים משימוש בלשון הקודש, ובמיוחד לצורך דברי תורה. אין הכוונה חלילה לחשוד בחבורת המתרגמים והמחברים ספריהם בשפה זרה, כאילו הם חברו יחדיו לכיתות הכפרניות שבישראל, אך בעידן שניתן בקלות ללמוד שפות חדשות (בעזרת חוברות עבודה, תכנות מחשב, קלטות וכדו') אין סיבה שלא יעודדו את הלומד שכבר עבר את לימודי יסוד היהדות להשקיע מעט מזמנו ללימוד לשון הקדש. מה עוד שיש בלימוד זה מצוה לכשעצמה, וכפי שהארכתי במאמרי בטללי-אורות.¹⁸

קשה שלא לכרוך את הזלזול בלשון הקדש עם השקפת בני התורה שבחוו"ל על מצות יישוב ארץ ישראל. התרבות הזרה וההשתקעות בגולה הולכות ומוצאות את מקומן גם בתוככי היכלי התורה, ומעניקות לגיטימציה ללימוד, לתרגום ואפילו לחיבור ספרי קודש מלכתחילה בשפה זרה, ולשון הקודש הולכת ומשתכחת ומונחת בקרן זווית עבור ה"ציונים" בלבד.¹⁹

מתוך מאמרנו זה עולות המסקנות הבאות:

א. קיימת הסתייגות עקבית במשך הדורות מתרגום כתבי הקודש וספרי רז"ל לשפה זרה, אפילו כאשר היה צורך בדבר.

17 מקורות אחרים המבטאים את הקשר בין לשון הקודש ובין ארץ ישראל: חת"ס על שו"ע או"ח סי' פה, אגרות-משה אה"ע ח"ג סי' לה, תורה-תמימה דברים יא אות נב.

18 ראה הע' 12. אפילו האדמו"ר מסטמר, שהתנגד לשימוש בלה"ק לעניני חול, הסכים שייעוד השפה הוא לתפילה וללימוד.

19 תפישת הגלות בקהילה האורתודוקסית באמריקה מזכירה את הקהילה המקבילה בגרמניה בימיו של הרש"ר הירש. נזכור, שההתערות בארץ הזרה, בשפתה ובתרבותה טפחה בפניהם עד מהרה. וע"י משך-חכמה ויקרא עמ' קצא-ב.

- ב. תרגומי התורה שבכתב ושבע"פ הולידו טעויות, אי דיוק וסטייה מרוח השפה; צמצום המשמעויות הרבות הקיימות בכל מונח ומלה בפשט, ברמז, בדרש ובסוד²⁰; אימוץ לימוד התורה ע"י נכרים עם כל התוצאות החמורות העוללות לבא מכך; והורדת כתבי הקודש מרום קדושתם. ספק אם דורנו זכה לגאונים, אשר ב"עת לעשות לה"י יכולים לתרגם כדבעי. ואפילו זכינו, יש מהפוסקים שבכל זאת הסתייגו מהטעמים הנ"ל מכל תרגום שהוא.
- ג. הטעמים הנ"ל הם שהביאו במשך הדורות דווקא לתרגום ספרים מלע"ז ללשון הקודש, וחיבור ספרי קודש דווקא בשפה העברית, גם בדורות שזו לא היתה מובנת לכל שכבות העם.
- ד. הדבקות בלה"ק הינה בין השאר ביטוי לקשר של עם ישראל, נאמנותו וגאוותו בלאומיותו, בדתו ובארצו. שורש עזיבת השפה והזלזול בה נעוץ בנהייה אחר תרבויות זרות והשתקעות בהן. יש בכך חילול ה' ובזיון לעמנו ולשפתנו לעיני הגויים שגאים בלשונותיהם, ואף מכבדים את שפתנו.
- ה. נמצא כי תרגומים ללע"ז, גם אם נעשים מתוך מגמה של ריבוי הפצת תורה, הרי יש אומרים שהם "מצוה הבאה בעברה, ולדעתי הוי קרוב להפסד ורחוק משכר" (לשון הר"ש קלוגר בשו"ת האלף-לך-שלמה יו"ד סי' רנח). "אין זה צורך גדול להתיר ההעתקה לאנגלית", כתב הר"מ פיינשטיין באגרות-משה (יו"ד ח"ד סי' לח), אלא יש "יותר צורך שילמדו אף בעמל ויגיעה בלשון הקודש". "במתג ורסן בלמנו תמיד עדיין של שאר לשונות, שלא נרגיש אותן ללשונו", כתב הר"א הנקין בפירושי איברא (ב,ח). רק בלית ברירה, בדיעבד ובאקראי התיר הרב הנקין את השימוש בתרגומים, והר"מ פיינשטיין התיר זאת רק בדיעבד ובמיגבלות מסוימות.
- ו. רק בעקבות ההתבוללות והתרגומים שיצאו לאור ע"י כופרים, יש רבנים שהסכימו לתרגום ספרי יסוד באמונה המתאימים למתחילים. אחר לימוד היסודות מוטלת על הרבנים והמחנכים האחריות לעודד את לימוד לשון הקודש, מה עוד שיש בכך מצוה והיא לשוננו הלאומית. ספרות התרגום הזו אינה מיועדת לבני תורה ולתלמידי חכמים (כמשאלת לבו של אחד המו"לים) - אלה נדרשים לשוב אל מקורותינו גם באשר לשפת הלימוד.
- ז. ראוי שבתחילתו של כל ספר מתורגם או שמלכתחילה חובר בלע"ז (וכאמור, מדובר בספרי יסוד בלבד) ייחקק שהדבר נעשה בדיעבד ורק משום "עת לעשות לה"י הפרנו ע"י התרגום את תורתנו. "כאשר נגיע למרום גאוותנו, גאוותם של ישראל, אז נתחיל להרגיש כי ... אין אנו יכולים לירד ממדרגתנו ולהשתמש בלשון אחרת זולתי בשפת קדשנו" (הר"מ חרל"פ, ממעיני הישועה, עמ' רל).

²⁰ ראו בהרחבה באיסור תרגום דברי סוד וקבלה, ומגילת שיר השירים ללע"ז, אצל בעל הבן-איש-חי, שו"ת רב פעלים א, סימן נו.